

neque indirecte fuerit quidquam exactum aut petrum, liberalis videtur esse largitio. Videant ergo Vicarii an esculent & poculenta sint argentea pinnæ, aureæ glebae, si à litigantibus ingerantur. An paucis duratura diebus, qua prioris generis sunt, & eorum replent apothecas. An liberaliter donata, qua occasione conuiutorum exceptuntur, licet oblatio nonnumquam pretio; sed

TITVLVS XV.

DE VISITATORIBVS EPISCOPORVM.

visitacionis
scopus ex
Conclio
Trident.

E illis inquam, qui ab Episcopis mittendi sunt, dum per seipso nequeunt illi annis singulis suam diœcesim visitare, aut saltem biennio, si aliud non patiatur eius amplitudo, ut decernitur in Concilio Tridentino sessione 24. Cap. 3. de Reformat. Quod quidem & in Indis ita faciendum, quia in Regulâ generali non inueniuntur exceptæ; neque sine grauibus stare inconvenientibus potest, ut Parochorum, præsertim Indicorum, visitatio ultra biennium protrahatur. Si tamen Visitatores futuri tales, de quibus confidi merito possit, Episcoporum non solùm præsentiam, sed & zelum & diligentiam suppleturos, de quo dictum Titulo 13. num. 6. & de quo etiam luculenter Concilium Tridentinum vbi supra, vbi cùm sic dicitur: *Visitationum autem omniū istarum precipiūs sit scopus sanam orthodoxamque doctrinam, expulsis heresis, inducere, bonos mores teneri, prauos corrigerē, populum cohortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accendere: cetera prout locis, tempus, & occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituerē.* Sic Concilium, visitationum scopum sancte & sapienter executum. Cùm inquam sic dicitur, ab eo quā longissimè absunt, qui nullo ad illas alio mouentur intuitu, quā turpis quæstus, ex quo sit ut nihil ex prædictis sperari possit, sed ut, quæ remedio indigent, ad deteriorem statum, ijs connuentibus, redigantur. Satiū ergo fuerit visitationem omitti, quā huiusmodi futuram destinare.

2. Obscuros & tenebosos reddit homines cupiditas: vnde & Iudas eiusdem impulsu ad sacrilegum contractum explendum egrediens, & sic Magistrum, Lumen de Lumine, traditus, talis ab Euangelista proponitur, dum ait: *Cum ergo accipisset ille buccellam, exiuit continuo: erat autem nox. Ioan. 13. v. 30.* Vbi quidem non sine mysterio additum noctem tunc fuisse, cùm Iudas avaritia stimulis actus exiuit. Patres & Interpretes multi considerant, ex quicquid D. Ambrosius Lib. 2. de Cain & Abel Cap. 4. sic scribit: *Non solū exiuit, sed continuo, & nocte exiit. Nec mirum si noctis tenebras habebat, qui Christum deferebat.* D. Cyrillus Alexandrinus Lib. 9. in Ioann. Cap. 19. sic etiam ait: *Hoc de causa festinat, & impellit etiam Iudam, cùm post panem omnino separauerit, tum moram tum benedictionis virtutem timens, ne scintillam in animo eius accenderit, ac inde illuminauerit.* Sic ille. Vbi & audiendus D. Augustinus Tractat. 62. in Ioannem, ita scribens: *Erat autem nox, & ipse, qui exiuit, erat nox. Cum ergo exiisset nox, ait IESVS: nunc clarificatus est Filius hominis v. 14.* Dies ergo dies eructavit verbum, id est, Christus discipulis fidelibus, ut audirent eum. & amarent sequendo: *& nox nocti annuntiavit scientiam; adeo Iudas Iudeis infidelibus, ut venirent ad eum, & apprehenderent persequendo.* Hæc diei illius clarissimum lumen, cuius & illud paullò ante præmisum: *Cogitauit pecunie lucrum & inuenit anime detrimentum.* Inde ergo nox, & inde etiam nebulones, qui ad visitationes egressi, nihil nisi lucrum pecuniae cogitant, ex quo suarum, & multarum etiam aliarum animarum inueniunt detrimentum. Et quorū hæc, cùm visitationes lumen ad illuminationem gentium afferre debeant, de quo Zacharias Baptiste parentis suo in Eucharistico Cantico sic locutus: *Visitauit nos Oriens ex alto.*

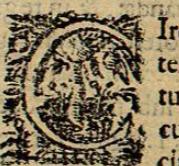
Illumi-

Illuminare his, qui in tenebris: & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Luce 1. v. 78. & 79. Ecce visitationum Ecclesiasticarum normam, Pro quo Illustrissimus Barbola de Potestate Episcopi, Titulo 2. Glossa 10. num. 2. qui audiatur dignissimus, sic locutus: *Verus quidem Episcopus, dum exit ad discursus omnium per omnes Parochias est quasi sol egrediens ad illustrandas terras, ut videlicet tres actus illos hierarchicos exerceat, qui sunt purgare, illuminare, & perficere.* Nam quemadmodum matutinus lucis splendor nocturnas tenebras fugat, ita sancti Pontifices Visitatores presentia, veluti spiritualis quidam sol, tenebras flagitorum, & perditorum hominum futuros facere & docere. Quando ergo Episcopi, quia visitare per se ipsos nequeunt, alias sunt misluri, soles profecto oportet inquirant, vnde & à caligine avaritiae peregrinos. Quod si non soles inueniant, carent certe per alios, qui videlicet illustrati ab ipsis, soles alij videantur: quales Concilium Limense tertium describit Actio. 4. Cap. 1. De quibus ut dicamus aliquid, quod ad Indicos specialiter attinet, sit iam

CAPVT I.

De Procuratione Visitatoribus tribuenda.

Concilij
Limensis 3.
decretum
circa Pro-
curationem.

Ira illam Concilium Limense tertium Ad. 4. Cap. 2. ita loquitur; id quod Concilium secundum Sessione 2. Cap. 10. circa idem statuerat prorsus

plexus, *Procurationis nomine ita uniuersique Visitatori competens salarium assignetur ab Episcopo, ut neque de penitus Camere Episcopalis, neque de condemnationibus, visitatori ipsi aut Officialibus eius aliquid proueniat.* Sic Concilium: cuius statutu transgressio cum grauem materiam concernat, & ad iustitiam commutativam spectet, non stabit sine lethali culpæ reatu. Debent ergo Episcopi Peruviani, ex vi statuti prædicti ita facere (aut illi saltem, ad quos Concilij se extendit auctoritas) Debent etiam & iij. & alij, ex obligatione iustitiae salarium competens Visitatoribus assignare, quia nemo suis militare stipendijs debet: nisi forte aliquis tanti inueniatur zeli, & non qua sua sunt, sed qua IESV Christi quarens, ut velit Deo seruire gratis, sola pro necessariis procuratione contentus. Sed quis erit hic, & laudabilius eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Erunt qui sic spondent, sed non tandem ex illis, qui luxa Scripturam excutient manus suas ab omni munere. Quid si ex penitus Camere.

Quid si ex
penitus Ca-
mera.

Quid si salarium non assignetur, in eo grauiter Episcopi peccabunt, quia occasionem præbeat eas aggrauandi; quod inconueniens voluit Concilium remouere. Si autem reuerteri iusta illa fuerint, & stipendum ex iis deducetur etiam labori respondet, non erit obligatio restituendi, quia prohibiti Concilij non reddit actu nullum, ut ex eius tenore constat, iuxta communem doctrinam in hac materia, de qua & nos supra.

4. Si vero salarium nullum assignetur, an debit stipendum labori reddi, quæstio est, circa quam videndum Dom. Soloranzus Lib. 3. Cap. 8. num. 59. & seqq. & ut aliquid circa illam dicamus, qui visitationes huiusmodi ambunt, & magni faciunt dum assequuntur, neque de salario quidquam in pactum deditunt, eò quod emolumen-

Lucæ 1.
v. 78. &
79.

Illustris.
Barbola.

Pragmatica
Matritensis
An. 1616. in qua
decernit
ut talaria non
conuenti peti nequeant ab
iis, qui Magistris, Prælatis, aut aliis dominis
famulantur, à quibus alias commoditates, vel
faures in temporalibus, vel spiritualibus sperare
possunt. Tales enim iij sunt, qui visitationes ob
causas prædictas, non solū precibus, sed etiam
intercessoribus prioritari virorum, aut etiam
nobilium seminarum aueupantur. Si autem ro
gaci munus prædictum obeant, & de salario non
agant, pudore ingenuo præpedi; certum est dé
beri illud ab Episcopis, & posse peti post eorum
mortem, aut etiam viventibus eisdem, si necessi
tas aut quidvis aliud cogat pudoris obstacula
superare.

5. Sed quid si emolumenta tanti, pretij sue
tanti, ut stipendum superent, aut saltem aequent,
ab Episcopis conferendum. Respondeo, si emolu
menta ex eo accesserint, quod sine obligatione
restitucionis obtineri potuit, & est quasi fructus
genuinus officij, non deberi salarium aliud, quia
merito salarij nomine id censeri potest: & cùm
illud ex donatione Episcopi proueniat, sed ipsum
in officij collatione procedere, dum aliud non
assignat: cùm enim emolumenta huiusmodi sa
larium aequent, iis compensare laborem intendit,
in quo nihil contra iustitiam agit, quandoquidem
labor satis est fructu dicto compensatus, vnde
superabundans aliud nequit postulari. Aut emolu
menta

Quid qua
do emolu
menta sti
pendium
aquant.

Theſauri Indici Tom. II.

lumenta talia fructus tantum industria sunt. Et tunc salarium est præterea debitum, quia fructus industria non est laboris pretium: & ita videmus in officiis alius salarium deberi, quamvis multiores maiores ex industria emolumenta prouenant. Si vero emolumenta inde habeantur, vnde haberit nequeunt, quia vel auctione iurium, vel ex munib[us], subdividendum est ulterius. Aut enim, iniustitia predicit non obstante, Visitator in aliis suo officio satisfecit: & tunc ei stipendium debetur, sicut & debet ipse, quæ iniuste accepit restituere. Aut non satisfecit: & tunc stipendium non debetur. Si autem ex parte satisfecit, debebitur aliquid, sicut & ipse Procuratiois partem, quæ non debetur nisi Visitatori formaliter talis, & non aliud sub umbra speciosi nominis agitant: vnde si ex toto satisfactio defuit, tota erit restituenda Procuratio ob eamdem, de quo & inferius. Quod si illicite accepta aliqua sint, sed quæ non sit restituendi obligatio, de illis sicut & fideler obseruantur. Sie ibi. Id autem quod pro Peruvianis Provinciis à Concilii statutum est, ad omnes est Indicas alias provincias extendendum, si per Provincialia Concilia, vel alias, confectæ instructiones sint: formæ enim sunt in modo procedendi seruandæ, & in re grauissima, & ita omissione non potest non esse, generaliter loquendo, grauiter criminosa. Et ita Synodus Dioecesana Patensis sub mortali declarat obligare Lib. 1. Tit. 7. Cap. 1. Quia verò esse aliqua in talibus Instructionibus possunt, quæ meram rationem instructionis habeant, in iis deficit non erit mortale; quæ autem talis sint, nequit in speciali decerni, vnde ad iudicium est virorum prudentium prouocandum. Vbi certè res magni momenti appetit, præceptum est: neque ex eo quod instructionis nomine affectæ sint, id est sola est in eorum obseruatione conuenientia, & non obligatio recognoscenda: Instructiones siquidem tales vera præcepta sunt, vt de iis, quæ Magistratus dantur, tradit Doim. Solozanu[m] Lib. 4. Cap. 9. num. 57. addens ab illis securâ conscientiâ non posse recedi. Instructio, de qua Concilium habetur integra in Synodo Dioecesana Limensi Ann. 1614. Libr. 1. Tit. 7. Cap. 1.

Circa officiales in ea eadem doctrinam procedendum.

Circa tempus quid à Conilio statuum, & quando obligatio restituacionis ex moribus.

Sequitur in Concilio sic: Tempus autem non longus in visitatione consumant Visitatores, quia necessarium esse perserverint, si securi gerint, ita ut propter sua commoda, ant quous alio respectu, diutius immorentur, excommunicatione feriantur. Sic Concilium. Vbi id prætermissum, quod maximè aduentum videbatur, teneri scilicet visitationem protendentes ad restitucionem expensarum à Parochiis, & Indis propter demorationem auctarum: quod equidem, quia videbatur compertum, forte prætermissum. Et restitutio à Visitatoribus ex integrō facienda, quia officiales causa detentio- nis non sunt, & si quid consumunt, id Visitatorum causâ faciunt, cuius si imperiis obsterent, graves inde possent molestias sibi superuenturas suspicari: neque iuxta eorum arbitrium, sed Visitatorum, tempus est visitationi necessarium regulandum. Siverò de iniusta demoratione constet, & Visitatores non restituant, officiales ad

restitutionem tenentur portiottum ad se pertinientium, si mala quidem fides fuit, absolute; si autem bona, in quantum facti sunt locupletes iuxta communem doctrinam. Et pro prædictis facit Glossa in Cap. Exigit de Censibus &c. verb. Teneantur. Sic dicens: & tenetur etiam familiæ de eo, quod percepit, & ipse Episcopus tenetur de facto ipso. Gl. 86. dist. Cap. An putatis. Sic illa. Quod vero ad excommunicationem attinet, non est illa, sed ferenda. Et videtur difficile quomodo habere locum possit, quia proper peccatum præteritum imponi nequit, vt est Doctorum rectissima sententia. Tantum ergo habere locum debet, si moras faciente Visitatore, id reficiat Episcopus: tunc enim poena talis infligi poterit, nisi à Visitatori loco recedat.

De obligatione restitutio-

nem verò ab hac sanctâ Synodo factam pro Visita-

toribus, sub mortali peccati reatu, & secum deferre, structione.

Specialior difficultas, in qua duplex dicens modis.

Illius De-

cremni-

bil addit-

Tridentino.

Dificultas circa ex-

communica-

tionem.

Quod videtur difficulte quomodo

restituere. Aut non satisfecit: & tunc stipendium non debetur. Si autem ex parte satisfecit, debet aliquid, sicut & ipse Procuratiois partem, quæ non debetur nisi Visitatori formaliter talis, & non aliud sub umbra speciosi nominis agitant: vnde si ex toto satisfactio defuit, tota erit restituenda Procuratio ob eamdem, de quo & inferius. Quod si illicite accepta aliqua sint, sed quæ non sit restituendi obligatio, de illis sicut & fideler obseruantur. Sie ibi. Id autem quod pro Peruvianis Provinciis à Concilii statutum est, ad omnes est Indicas alias provincias extendendum, si per Provincialia Concilia, vel alias, confectæ instructiones sint: formæ enim sunt in modo procedendi seruandæ, & in re grauissima, & ita omissione non potest non esse, generaliter loquendo, grauiter criminosa. Et ita Synodus Dioecesana Patensis sub mortali declarat obligare Lib. 1. Tit. 7. Cap. 1. Quia verò esse aliqua in talibus Instructionibus possunt, quæ meram rationem instructionis habeant, in iis deficit non erit mortale; quæ autem talis sint, nequit in speciali decerni, vnde ad iudicium est virorum prudentium prouocandum. Vbi certè res magni momenti appetit, præceptum est: neque ex eo quod instructionis nomine affectæ sint, id est sola est in eorum obseruatione conuenientia, & non obligatio recognoscenda: Instructiones siquidem tales vera præcepta sunt, vt de iis, quæ Magistratus dantur, tradit Doim. Solozanu[m] Lib. 4. Cap. 9. num. 57. addens ab illis securâ conscientiâ non posse recedi. Instructio, de qua Concilium habetur integra in Synodo Dioecesana Limensi Ann. 1614. Libr. 1. Tit. 7. Cap. 1.

C A P V T II.

De obligatione restitutio[n]is eorum, quæ à Visitatoribus illicite recipiuntur.

8. I N Concilio Tridentino Sessione 24. Cap. 3. de Reformat. Sic circa ista deciditur: Quid si quisquam, quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere presumperit, is restituendum est dupli restitucionem intra mensem faciendam, alius etiam penitus iuxta Constitutionem Concilij generalis Lugdunensis, que incipit, Exigit, nec non & alius p[ro]mis in Synodo Provinciali arbitrio Synodi, absque vilpe venia, multetur. Sic Concilium: quod ea solū accipienda decreuerat, quæ ad victimum spectant, vbi non est consuetudo, quod neque illa tribuantur. Quibus Concilium Limeni terium insistens Act. 4. Cap. 4. sic statuit: Munera quæcumque, aut commodi aliquid præter ea, quæ sum à iure permitta, neque Visitator ipse recipiat, neque suos recipere.

De obligatione restitutio[n]is in Visitatoribus.

195

recipere permittat: sed neque emat, neque permittet cum his, qui visitantur, equitatum, aut aliquid aliud: si quid huiusmodi acceperit, sciat se ad dupli restitucionem intra mensem faciendam iuxta Constitutionem Concilij Tridentini in conscientiâ teneri: quid si non restituerit intra predictum tempus, ab omni & beneficio, & officio esse suspensum, secundum Gregorij X. in Concilio generali editam sanctionem. Hæc Concilium. Vbi maior, quædam declaratio existat, cum reuera quidquid additum, in Concilij Tridentini Constitutione comprehensum videatur. Quod enim non solum munera, sed comodum etiam omne recipi prohibeatur, satis illa Concilij Tridentini verba declarant: Quod si quisquam aliquid aliud &c. Non solum autem Visitatores non posse accipere, sed neque permettere ut sui, eo scienti, accipiant, satis perspectum est, quia quod sui ita accipiunt, etiam ipse videtur accipere: quod enim mei cauila fit, meum quodammodo fit. L. Prator an. D. de edendo: cum aliis debeat suorum præjudiciale cupidinem prohibere. Præterquam quod & id expressè à Tridentino prouisum verbis illis: Ne re ipse, aut quisquam suorum &c. & in Lugdunensi Cap. Exigit, de Censibus &c. in Sexto à Tridentino citato. Quod item ad emptionem, & permutationem equitatus cum iis, qui visitantur, in generali est prohibitione contentum, quia numquam ista emuntur iusto pretio, neque permutatio nisi pro melioribus fit, & ita iam aliquid ultra debitum accipitur. Quod si omnis abest dolus, & necessitas vrgeret, idque fieret post absolutam visitationem, non est credibile id. Consilium remissio, non admittatur, etiam si circa illud exerceri liberalitas videatur, ex eo prouenit, quia restitutio Ecclesiæ facienda est, & ita Ecclesia ius haber creditoris (qualemcumque illud fit) in cuius præjudicium restitutio. Remissio non admittitur, quia Ecclesiæ facienda (quidammodum illud occurrat), quod diuersum decisionis modum aut rationem variandæ decisionis ostendat, de omnibus est pariter sentiendum.

10. Quod autem remissio circa hoc non admittatur, etiam si circa illud exerceri liberalitas videatur, ex eo prouenit, quia restitutio Ecclesiæ facienda est, & ita Ecclesia ius haber creditoris (qualemcumque illud fit) in cuius præjudicium restitutio. Remissio non admittitur, etiam si circa hoc non admittatur, quia Ecclesiæ facienda (quidammodum illud occurrat), quod diuersum decisionis modum aut rationem variandæ decisionis ostendat, de omnibus est pariter sentiendum.

D. que in fraudem Credit. ibi: Omnis prorsus alienatio in fraudem creditorum facta, renocetur. De obligatione autem restituendi Ecclesiæ manifestè pronuntiat Textus in cit. Cap. Exigit, dum dicitur in illo: Duplum eius, quod receperint, Ecclesiæ, à Cap. Exigit, dum dicitur in cit. Cap. Exigit, quod id receptum fuerit, iura mensem reddere teneantur.

Non quidem ex eo quod ab Ecclesia ipsa semper receptum sit, cum apertissime procedat Constitutio dicta de acceptis à quocumque ex visitatis, vt ex ultimis eius verbis constat, ibi: Nulla eis in hoc dantum remissione &c. Et ex aliis antecedentibus, dum dicitur: Debitam exigere pecuniam, qui veniunt, vel etiam à volente recipere, vel alijs Constitutionem ipsam recipiendo munera &c. Vbi Glossa sic habet: & post quod dantes munera vellent ei remittere, nihilominus accipientes tenentur ea restituere in duplum. Sie illa. Non ergo dantes Ecclesiæ tantum sunt. Cum autem dicitur, Duplum eius, quod acciperint, iura mensem reddere teneantur. Vbi cùm teneri dicuntur, & de compulsione addatur nihil, conscientia sic accipientum conuenit. Et quidem cum obligatio dicta Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis imponatur, vt ex iis, quæ statim subiectiuntur, appetit, dum dicitur: Alioquin ex tunc Patriarcha, Archiepiscopi, Episcopi, duplum ipsum ultra predictum tempus restituere differentes, ingressum sibi Ecclesiæ censeant interdictum. Sic ibi. Fit ex eo obligationem talem ad forum conscientia spectare: nam si ita non esset, Constitutio talis respectu dictorum esset inutilis. Quis enim Episcopum compellat vt duplum reddat? Recursum enim ad Archiepiscopum circa hoc nullus audebit. Quod si ad Archiepiscopum detur recursus, vbi tamen Archiepiscopus est delinquens, ad quem est, vt compellat reddere, recursum? & vt recursus etiam ibi admittatur, qui moraliter loquendo videtur impossibilis, Patriarchæ excessus à quo veniet corrigendus? A

Cap. Exigit, de Censibus &c. Quid recipi iuxta nonnullos possit.

Obligationem dupli videtur in conscientia vngere.

Cap. Exigit, de Censibus &c. In duplum ipsum ultra predictum tempus restituere differentes, ingressum sibi Ecclesiæ censeant interdictum. Sic ibi. Fit ex eo obligationem talem ad forum conscientia spectare: nam si ita non esset, Constitutio talis respectu dictorum esset inutilis. Quis enim Episcopum compellat vt duplum reddat? Recursum enim ad Archiepiscopum circa hoc nullus audebit. Quod si ad Archiepiscopum detur recursus, vbi tamen Archiepiscopus est delinquens, ad quem est, vt compellat reddere, recursum? & vt recursus etiam ibi admittatur, qui moraliter loquendo videtur impossibilis, Patriarchæ excessus à quo veniet corrigendus? A

Theauri Indici Tom. II. RR. 2 esse